

Terugblik op collegeperiode 2014-2018, rapportage De Collegetafel

Hoofdpunten

- *Vier op de tien wethouders die in 2014 begonnen aan het wethouderschap zijn tijdelijk of definitief gestopt;*
- *Bijna 1 op de 5 wethouders kwam ten val door een politieke vertrouwensbreuk;*
- *Er zijn 138 colleges die zonder verlies of vertrek van wethouders de rit hebben volgemaakt;*
- *Het meest stabiel en politiek het meest rustigst voor wethouders was het opnieuw in Zeeland;*
- *Noord-Holland was de politiek meest onrustige provincie;*
- *In absolute aantallen hebben de meeste coalitiecrises zich voorgedaan in Noord-Holland, Noord-Brabant en Zuid-Holland;*
- *De belangrijkste reden voor een vertrouwensbreuk waren verstoorde verhoudingen (coalitiebreuk). Een falende bestuursstijl, integriteitskwesitie, tijdige informatievoorziening en gebrekkige projectuitvoering waren andere, veel minder vaak voorkomende factoren voor een vertrouwensbreuk en daarmee het gedwongen vertrek van een wethouder;*
- *Coalitiebreuken waarbij de samenstelling van de coalitie veranderde, deed zich een of meermalen voor in 84 gemeenten. Van deze 84 gemeenten had een derde deel (29 gemeenten) te maken met een versplinterde gemeenteraad, die dus na de verkiezingen van 2014 is uitgebreid met 1, 2 of 3 partijen extra;*
- *In 100 gemeenten is de gemeenteraad bij de verkiezingen van 2014 uitgebreid met 1, 2 of 3 partijen extra, en is er dus sprake van een versplinterde gemeenteraad maar heeft de coalitie zonder politieke kleerscheuren de eindstreep gehaald;*
- *Meer partijen in de raad (versplintering of fragmentatie), een gelijkblijvend aantal partijen in de raad, of minder partijen in de raad bij de verkiezingen leidt verhoudingsgewijs tot vrijwel evenveel coalitiebreuken. De praktijk van de afgelopen vier jaar geeft dus geen bewijs dat versplinterde gemeenteraden vaker met coalitiebreuken te maken krijgen;*
- *In gemeenten met elf partijen in de raad deden zich verhoudingsgewijs de meeste coalitiebreuken voor: 6 op de 14 gemeenten (42,8 procent). Deze zes gemeenten waren: Alphen aan den Rijn, Arnhem, Gouda, Heerhugowaard, Pijnacker-Nootdorp en Stichtse Vecht. Van deze zes gemeenten hadden alleen Arnhem en Pijnacker-Nootdorp in 2014 meer partijen in de raad gekregen;*
- *In gemeenten met 3, 12 en 13 gekozen partijen in de raad deden zich in de collegeperiode 2014-2018 geen coalitiebreuken voor. Daaronder dus gemeenten als Den Haag, Apeldoorn, Schiedam, Tilburg en Hoorn;*
- *Uitbreiding van het aantal partijen in de raad is een ontwikkeling die zich al sinds 2002 manifesteert: het aantal partijen in de gemeenteraad groeide van gemiddeld 5,98 partijen per raad in 2002 naar 7,12 partijen gemiddeld per raad in 2014. De grootste uitbreiding van het aantal partijen in de raad vond plaats in 2010, toen steeg het gemiddeld aantal partijen in de raad van 6,22 (2006) naar 6,80 (2010).*

Bij de overname van de gegevens met bronvermelding: Collegeperiode 2014-2018, De Collegetafel, april 2018

Rapportage over Wethouders en coalitiebreuken in een fragmenterend landschap tijdens collegeperiode 2014-2018

Versplinterde raad geen bedreiging voor wethouders

Een versplinterde raad, met uitbreiding van het aantal partijen in de gemeenteraad als gevolg van raadsverkiezingen, leidt er niet toe dat wethouders en coalities sneller onderuit gaan. Het zijn juist de gemeenten waar het aantal partijen in de gemeenteraad minder werd, waar verhoudingsgewijs de meeste coalitiebreuken plaatsvonden in de afgelopen raads- en collegeperiode. Dit blijkt uit het onderzoek van De Collegetafel van de valpartijen van wethouders en coalitiebreuken in de raads- en collegeperiode 2014-2018.

Wethouders in Noord-Holland, Noord-Brabant en Zuid-Holland hadden het in de afgelopen collegeperiode 2014-2018 het hardst te verduren. Als ergens wethouders moeten vrezen voor hun politieke leven dan is het wel in deze provincies. Wat dat betreft is het politieke klimaat er in de afgelopen collegeperiode voor wethouders in deze provincie niet positiever op geworden. Wethouders in deze provincies moeten beter en steviger hun best doen om het vertrouwen van hun gemeenteraad te behouden.

Wethouders in Zeeland daarentegen hebben minder te vrezen. Zeeland is de meest stabiele provincie gebleven voor wethouders. De wethouders die in 2014 zijn benoemd in de colleges in Zeeland hebben vrijwel allemaal de rit uitgezet. Zeeuwse wethouders worden nauwelijks weggestuurd, en vertrekken evenmin tussentijds voor een andere (politieke) baan of burgemeesterschap.

Van alle wethouders die in 2014 begonnen aan het wethouderschap is vier op de tien wethouders tijdelijk of definitief gestopt in de afgelopen collegeperiode. De belangrijkste reden voor vertrek was een politieke vertrouwensbreuk: bijna 1 op de 5 wethouders kwam ten val door een politieke vertrouwensbreuk. Een derde deel van de wethouders dat tijdelijk het politieke vertrouwen verloor, of onderdeel was van een coalitiebreuk, keerde na het herstel van de politieke breuk terug als zijn eigen opvolger. Voor ruim tweehonderd wethouders betekende een politieke vertrouwensbreuk het definitieve exit van een baan die door velen de 'mooiste hondenbaan' wordt genoemd.

Coalitiebreuken

De belangrijkste redenen voor een politieke vertrouwensbreuk zijn politieke conflicten met een wethouder of in de coalitie vanwege verstoorde verhoudingen (158 keer). Andere redenen voor een politieke vertrouwensbreuk komen veel minder vaak voor, zoals falende bestuursstijl (24 keer), integriteitkwestie (25 keer), tijdige informatievoorziening (15 keer), gebrekkige projectuitvoering (14 keer) en een breuk met de overige collegeleden (13 keer).

Coalitiebreuken leidden in 84 gemeenten tot een wijziging van de politieke samenstelling van het college van burgemeester en wethouders. Van deze 84 gemeenten had een derde deel (29 gemeenten) te maken met een gemeenteraad die na de verkiezingen van 2014 is uitgebreid met 1, 2 of 3 partijen extra. In het overgrote deel van de gemeenten die bij de verkiezingen van 2014 te maken hadden met een verder versplinterende gemeenteraad had dat geen gevolgen voor de levensduur van de coalitie: in 99 gemeenten haalden colleges zonder politieke kleurscheuren de eindstreep terwijl het politieke landschap in de gemeenteraad verder was verkleurd met 1, 2 of 3 partijen extra. Dat gold onder andere voor de wethouders in gemeenten als Den Haag, dat in 2014 startte met een raad met 13 partijen, en

Wethouders in collegeperiode 2014-2018, onderzoek DeCollegetafel

Hoorn en Tilburg die in 2014 met twee partijen extra in de raad groeide naar 12 partijen in de gemeenteraad.

Versplintering

Wethouders in brede colleges en versplinterde gemeenteraden hebben het misschien lastig omdat zij met meer partijen moeten overleggen, maar een meer versplinterd politiek landschap leidt niet tot meer politieke vertrouwensbreuken noch extra valpartijen van wethouders. Meer partijen in de gemeenteraad betekent niet automatisch meer politieke onrust in de vorm van coalitiebreuken en daarmee gepaard gaande vormen van onbestuurbaarheid, zo blijkt uit het onderzoek van De Collegetafel naar de valpartijen van wethouders in de afgelopen collegeperiode.

Een derde deel van de gemeenteraden had in 2014 te maken met een uitbreiding van het aantal partijen in de raad met 1, 2 of 3 partijen extra. In ruim een vijfde van deze gemeenten vond er een coalitiebreuk plaats. Een zesde deel van de gemeenteraden had in 2014 zelfs te maken met een afname van het aantal partijen. In dit type gemeenten met smallere gemeenteraden deden zich juist de meeste coalitiebreuken voor: een kwart. Bijna de helft van de gemeenten had na de raadsverkiezingen van 2014 een gelijkblijvend aantal partijen in de raad. Deze gemeenten scoorden het laagste op het aantal coalitiebreuken (krap een vijfde deel), maar wat vooral duidelijk wordt is dat de verschillen tussen meer en minder versplinterde raden minimaal zijn:

Tabel

<i>Minder partijen:</i>	<i>63 gemeenten</i>	<i>16 c-breuken</i>	<i>=> 25,39 procent</i>
<i>Gelijk aantal partijen</i>	<i>194 gemeenten</i>	<i>39 c-breuken</i>	<i>=> 20,10 procent</i>
<i>Meer partijen</i>	<i>128 gemeenten</i>	<i>29 c-breuken</i>	<i>=> 22,65 procent</i>

In gemeenten met elf partijen in de raad deden zich verhoudingsgewijs de meeste coalitiebreuken voor: 6 op de 14 gemeenten (42,8 procent), te weten Alphen aan den Rijn, Arnhem, Gouda, Heerhugowaard, Pijnacker-Nootdorp en Stichtse Vecht. Alleen in Arnhem en Heerhugowaard (ieder 1 partij extra) en Pijnacker-Nootdorp (2 partijen extra) was het aantal partijen in de raad in 2014 groter geworden.

In gemeenten met drie, twaalf en dertien in de raad gekozen partijen deden zich in de collegeperiode 2014-2018 geen coalitiebreuken voor. De gemeenteraden met twaalf partijen waren Apeldoorn, Hoorn, Schiedam, Tilburg en Zaanstad. Van deze vijf hadden Hoorn en Tilburg (beiden plus 2 partijen) te maken met meer partijen in de gemeenteraad. Den Haag startte de afgelopen raadsperiode met 13 partijen, had diverse afsplitsingen, maar haalde ook zonder coalitiebreuk de eindstreep. De enige gemeente die met 14 partijen begon aan de afgelopen raadsperiode was Almelo. De Twentse gemeente kreeg wel te maken met een coalitiebreuk, maar was tegelijkertijd een voorbeeld van vernieuwing in een versplinterend landschap: de gemeenteraad koos voor een raadsprogramma, en koos uiteindelijk een partijloze wethouder en liet de voordracht niet meer over aan een van de (college)partijen.

Voor meer informatie:

Zie de tabellen en cijfers in het vervolg van deze onderzoeksrapportage

Tabel 1 – Wethouders: vallen, opstappen en stoppen

Na collegevorming 2014 zijn er 1483 wethouders
(tussen haakjes de cijfers uit de periode 2010-2014)

Politieke vertrouwensbreuk	- 295	- 19,9 %	(21,1 %)
Burgemeester	- 33	- 2,2 %	(2,6 %)
Andere politieke werkring	- 31	- 2,1 %	(2,1 %)
Andere zakelijke werkring	- 31	- 2,1 %	(1,9 %)
Persoonlijk	- 54	- 3,6 %	(3,1 %)
Gezondheid	- 48	- 3,2 %	(2,1 %)
Overlijden	- 7	- 0,4 %	(0,6 %)
Einde interimschap	- 5	- 0,3 %	(0,3 %)
Herindeling	- 108	- 7,3 %	(7,9 %)

Definitief gestopt:

Na herindeling – 64 van de 108 = 59,3 % en 64 op 1483 = 4,3 %.

De overige 44 gingen over naar het nieuwe college van de fusiegemeente.

Politieke breuk, geen eigen opvolging: 295 wethouders minus 93 (eigen opvolging) = 202 wethouders die definitief na een politieke vertrouwensbreuk niet meer zijn teruggekeerd = 13,6 %

Toelichting:

De belangrijkste redenen voor een politieke vertrouwensbreuk zijn politieke conflicten met wethouder of in de coalitie vanwege verstoorde verhoudingen (158 keer).

Andere redenen zijn veel beperkter, zoals bestuursstijl (24 keer), integriteit (25 keer), gebrekkige informatievoorziening (15 keer), projectverantwoordelijkheid die faalt (14 keer) en breuk met de overige collegeleden (13 keer).

Tabel 2 – Coalitiecrises

**Hoeveel gemeenten hadden per provincie te maken met een of meer coalitiebreuk(en)?
(tussen haken in de vorige raadsperiode 2010-2014)**

Noord-Brabant – 18 gemeenten	(10 gemeenten)	- 18 op 64 = 28,1 procent
Noord-Holland – 18 gemeenten	(11 gemeenten)	- 18 op 48 = 37,5 procent
Zuid-Holland – 17 gemeenten	(8 gemeenten)	- 17 op 60 = 28,3 procent
Gelderland – 10 gemeenten	(9 gemeenten)	- 10 op 53 = 18,8 procent
Limburg – 8 gemeenten	(11 gemeenten)	- 8 op 33 = 24,2 procent
Utrecht – 7 gemeenten	(2 gemeenten)	- 7 op 26 = 26,9 procent
Groningen – 5 gemeenten	(5 gemeenten)	- 5 op 20 = 25 procent
Friesland – 3 gemeenten	(0 gemeenten)	- 3 op 20 = 15 procent
Overijssel – 4 gemeenten	(2 gemeenten)	- 2 op 25 = 8 procent
Flevoland – 1 gemeente	(0 gemeenten)	- 1 op 6 = 16,6 procent
Zeeland – 1 gemeente	(0 gemeente)	- 1 op 13 = 7,7 procent
Drenthe – 0 gemeenten	(1 gemeente)	- 0 op 12 = 0 procent

Tabel 3 – Stabiele colleges

**Hoeveel gemeenten halen zonder het verlies van wethouders de eindstreep?
(tussen haakjes de percentuele score na 2010-2014 en 2006-2010)**

Zeeland – 9 op 13 gemeenten = 69,2 % (was 61,5 % en 61,5 %)
Groningen – 12 op 20 gemeenten = 60 % (was 52,1 % en 53,8 %)
Flevoland – 3 op 6 gemeenten = 50 % (was 33 % en 16 %)
Friesland – 9 op 20 gemeenten = 45 % (was 54,1 % en 54,8 %)
Drenthe – 5 op 12 gemeenten = 41,6 % (was 50 % en 58,3 %)
Gelderland – 22 op 53 gemeenten = 41,5 % (was 48,2 % en 37,5 %)
Overijssel – 10 op 25 gemeenten = 40 % (was 56 % en 36 %)
Limburg – 12 op 33 gemeenten = 36,3 % (was 21,2 % en 24,5 %)
Noord-Brabant – 21 op 64 gemeenten = 32,8 % (was 35,8 % en 34,3 %)
Utrecht – 8 op 26 gemeenten = 30,7 % (was 26,9 % en 41,3 %)
Noord-Holland – 13 op 48 gemeenten = 27 % (was 33,9 % en 35 %)
Zuid-Holland – 14 op 60 gemeenten = 23,3 % (was 35 % en 30,5 %)

Toelichting:

Zuid-Holland is politiek voor wethouders de meest instabiele provincie. Noord-Brabant, Noord-Holland en Zuid-Holland hadden in absolute en relatieve aantallen de meeste coalitiecrises. Limburg is bij de top drie weggevallen en had de afgelopen collegeperiode een positie in de middengroep; het is voor wethouders in de zuidelijkste provincie stabiel geworden.

Zeeland blijft de meest stabiele provincie voor wethouders. Colleges zitten daar verhoudingsgewijs het meest volledig de rit uit. Wethouders blijven op hun post, vertrekken ook niet tussentijds voor een andere (politieke) baan of burgemeesterschap.

Tabel 4 – Versplintering in de raad

Tabel 4a. Verdeling naar meer-minder partijen in de raad en relatie met coalitiebreuk

- minus 4 partijen in de raad	1 gemeente (Capelle)	- geen coalitiebreuk
- minus 3 partijen in de raad	1 gemeente (Gulpen Wittem)	- geen coalitiebreuk
- minus 2 partijen in de raad	13 gemeenten	3 gem met coalitiebreuk
- minus 1 partij in de raad	48 gemeenten	13 gem met coalitiebreuk
- 0 partijen erbij in de raad	194 gemeenten	39 gem coalitiebreuk
- plus 1 partij erbij	101 gemeenten	20 gem coalitiebreuken
- plus 2 partijen erbij	23 gemeenten	7 gem coalitiebreuken
- plus 3 partijen erbij	4 gemeenten	2 gem coalitiebreuken

Toelichting:

Katwijk, Schagen, Nuenen en Wassenaar waren de gemeenten met 3 partijen extra na de raadsverkiezingen van 2014; Schagen en Nuenen hadden de afgelopen periode een coalitiebreuk.

Zeven herindelingsgemeenten uit periode 2012-2016 zijn niet meegeteld omdat er voor deze gemeenten niet was aan te geven hoeveel partijen er bij of afgegaan zijn in de raad. De herindeling 2017 is buiten beschouwing gelaten. Daar zijn de oude gemeenten nog geteld op basis van de GR2014.

totaal

Minder partijen:	63 gemeenten	16 c-breuken => 25,39 procent
Gelijk aantal partijen	194 gem	39 c-breuken => 20,10 procent
Meer partijen	128 gem	29 c-breuken => 22,65 procent

Tabel 4b. Het aantal partijen in de raad per gemeente in relatie tot aantal gemeenten, met het betreffende aantal partijen in de raad, met coalitiebreuk (in cijfers en percentages)

3 partijen in de raad	5 gemeenten	0 gem met c-breuk (0 procent)
4 partijen in de raad	20 gemeenten	2 gem met c-breuk (2 op 20 = 10 procent)
5 partijen in de raad	58 gemeenten	12 gem met c-breuk (12 op 58 = 20,6 procent)
6 partijen in de raad	85 gemeenten	14 gem met c-breuk (14 op 85 = 16,4 procent)
7 partijen in de raad	68 gemeenten	17 gem met c-breuk (17 op 68 = 25 procent)
8 partijen in de raad	59 gemeenten	13 gem met c-breuk (13 op 59 = 22 procent)
9 partijen in de raad	51 gemeenten	14 gem met c-breuk (14 op 51 = 27,4 procent)
10 partijen in de raad	23 gemeenten	5 gem met c-breuk (5 op 23 = 21,7 procent)
11 partijen in de raad	14 gemeenten	6 gem met c-breuk (6 op 14 = 42,8 procent)
12 partijen in de raad	5 gemeenten	0 gem met c-breuk (0 op 5 = 0 procent)
13 partijen in de raad	1 gemeente	0 gem met c-breuk (0 op 1 = 0 procent)
14 partijen in de raad	1 gemeente	1 gem met c-breuk (1 op 1 = 100 procent)

Tabel 4c. Overzicht van de gemeenten met coalitiebreuk gerangschikt naar wijzigingen in het aantal partijen in de raad

Er zijn 84 gemeenten die in de collegeperiode met 1 of meer coalitiebreuken te maken hebben gehad. Wat was de groei-afname van het aantal partijen in hun raad bij de verkiezingen?

plus 3 partijen – aantal: 2 gemeenten met coalitiebreuk, te weten: Schagen en Nuenen
 plus 2 partijen – aantal: 9 gemeenten met coalitiebreuk, te weten: Landerd, Pekela, Doetinchem, Woerden, Veenendaal, Hilversum, Pijnacker-Nootdorp en Almelo
 plus 1 partij – aantal: 18 gemeenten met coalitiebreuk
 0 partijen erbij – aantal: 39 gemeenten met coalitiebreuk
 min 1 partij – aantal gemeenten met coalitiebreuk: 12 gemeenten
 min 2 partijen – aantal gemeenten met coalitiebreuk: 3 gemeenten, te weten Bladel, Venlo en Brunssum.

Tabel 4d. Partijaantal in de raad in relatie tot de kans op een coalitiebreuk in de gemeente

In cijfers bij welk partij aantal in de raad, na uitbreiding van de raad, de grootste kans op een coalitiebreuk, op basis van ervaring in 2014-2018:

Bij 3 partijen	- geen van de 5 gemeenten met 3 partijen in de raad had te maken met een uitbreiding van het aantal partijen, noch was er sprake van coalitiebreuken	
Bij 4 partijen	- 1 op 20 was uitgebreid: 5 procent	- geen c-breuk
Bij 5 partijen	- 10 op 58 was uitgebreid: 17,2 procent	- 3 c-breuk op 10 = 30 procent
Bij 6 partijen	- 18 op 85 was uitgebreid: 21,2 procent	- 3 c-breuk op 18 = 16,6 procent
Bij 7 partijen	- 31 op 68 was uitgebreid: 45,6 procent	- 6 c-breuk op 31 = 19,3 procent
Bij 8 partijen	- 22 op 59 was uitgebreid: 37,3 procent	- 3 c-breuk op 22 = 13,6 procent
Bij 9 partijen	- 22 op 51 was uitgebreid: 43,1 procent	- 6 c-breuk op 22 = 27,3 procent
Bij 10 partijen	- 11 op 34 was uitgebreid: 32,3 procent	- 3 c-breuk op 11 = 27,3 procent
Bij 11 partijen	- 7 op 14 was uitgebreid: 50 procent	- 3 c-breuk op 7 = 42,8 procent
Bij 12 partijen	- 4 op 5 was uitgebreid: 80 procent	- 0 c-breuk op 4 = 0 procent
Bij 13 partijen	- 1 op 1 was uitgebreid: 100 procent	- 0 c-breuk op 1 = 0 procent
Bij 14 partijen	- 1 op 1 was uitgebreid: 100 procent	- 1 c-breuk op 1 = 100 procent

Toelichting:

Wanneer je 14 partijen hebt in de raad, zoals Almelo, is dat een honderd procent score voor coalitiebreuk. Buiten dit ene op zichzelf staande voorbeeld, zijn verhoudingsgewijs in gemeenten die bij de verkiezingen uitkwamen op 11 partijen in de raad de meeste coalitiebreuken geweest: 42,8 procent.

Toelichting lezen van tabel 4d:

Het aantal partijen in de raad na de verkiezingen van 2014 – het aantal gemeenten dat te maken had met een uitbreiding van het aantal raadspartijen afgezet tegenover het totaal aantal gemeenten met het aantal partijen in de betreffende regel – het aantal gemeenten met een coalitiebreuk bij het aantal partijen in de raad in de betreffende regel afgezet tegen het totaal aantal gemeenten met een uitbreiding van het aantal partijen tot het betreffende aantal van de regel.